

ผู้หญิงอีสานและลาว กับการถูกรัฐสยามบังคับให้ แสดงความเศร้า

written by Witayakorn Sowattara | มีนาคม 26, 2021



วิทยากร โสวัตตร เรื่อง

ประวัติศาสตร์อีสานที่อยู่ในบันทึกของพระหรือเรื่องเล่าของพระที่มีคนบันทึกเรียบเรียงไว้ให้ค่อนข้างหลุด
หลุดตาหนักประวัติศาสตร์และผู้สนใจเรื่องของอีสาน เหตุผลหลักอย่างหนึ่งน่าจะมาจาก ‘อคติ’ ที่ว่าพระ
เป็นพวกเดียวกับเจ้าและชนชั้นหน้า

ถ้าจะว่าโดยรูปแบบโครงสร้างสงฆ์ที่มีลำดับชั้นสมณะศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งก็เป็นไปตามอย่างว่า (ผมมี
ข้อสังเกตว่า ระบบสมณะศักดิ์นี้คล้ายกับรูปแบบของศาสนจักรคริสต์ เพราะดั้งเดิมเท่าที่รู้โดยเฉพาะในลาวในอีสาน
นั้นไม่ใช่แบบนี้ เป็นการ ‘ฮอตสรง’ โดยประชาชาติของชาวบ้านที่พระสงฆ์สามเณรรูปนั้นอยู่ มันไม่ได้เป็นเครือข่าย
โยงใยเข้าสู่ศูนย์อำนาจส่วนกลางแบบทุกวันนี้ และการยกเลิกรูปแบบฮอตสรงนี้ไปก็ในช่วงสร้างชาติสยามของรัชกาล
ที่ห้า-หกนี่เอง)

แต่อย่างน้อย โดยเฉพาะภาคอีสาน (ภาคอื่นก็คงมี แต่ผมไม่มีข้อมูล) มันมีสำนักหรือรูปแบบวิถีคาบเกี่ยวกันอยู่
ระหว่างอัตลักษณ์เดิมกับโครงสร้างใหม่ เราจะเห็นอัตลักษณ์นี้ได้จากสำนึกของชาวบ้านอีสานที่มีต่อพระเณร วิธีการ
เรียกขาน เช่น ญาควุ ญาซา เป็นต้น และถ้าเราอ่านบันทึกของพระเหล่านี้มากๆ ก็ให้เห็น

และที่จะเห็นมากกว่านั้นก็คือ ยิ่งบันทึกหรือคำเทศนาเหล่านี้เป็นของพระที่มียุคสมัยใกล้เข้ามามากเท่าใด ความเป็น
อัตลักษณ์ก็จะคลายหายไปเรื่อยๆ ความใกล้ชิดชาวบ้านร้านถิ่นที่จะผูกโยงสำนึกต่อประชาชนก็จะหลุดลอยออกไป
เรื่อยๆ ไปเชื่อมกับชนชั้นบนมากขึ้นๆ แทน



หนังสืออัตตโนประวัติธรรมบรรยายและศิริมานนทสูตร โดย พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

ดูได้จากกรณี 'ผีบุญ' บันทึกรายงานของพระธรรมรักขิต (จันทร์ สิริจันทน์ ซึ่งต่อมาเป็น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์) ต่อราชสำนักก็จะเห็นได้ถึงความเข้าใจชาวเมืองและแสดงถึงความกล้าหาญในการเสนอความจริงจากประสบการณ์ตรงที่อยู่ในพื้นที่และเหตุการณ์ โดยชี้ว่า จุดเริ่มต้นของปัญหามันอยู่ตรงไหนจึงทำให้เกิดขบวนการผู้มีบุญ (ผีบุญ) ขึ้น ซึ่งชี้ตรงไปที่เจ้าหน้าที่ (ข้าราชการ) ในระบบโครงสร้างใหม่ที่เข้ามานั่นเอง

หรือแม้แต่บันทึกชิ้นหนึ่งของผู้ที่ร่วมการเดินทางไปบูรณะพระธาตุพนมกับพระครูวิโรจน์รัตโนบล ก็มองหรือมีน้ำเสียงต่อขบวนการผู้มีบุญ (ในบันทึกใช้คำว่า ชาวจากทางเมืองอุบล) อย่างมีคุณูปการต่อการบูรณะพระธาตุพนมที่ทรุดโทรมที่ยาคูชี้หอมเคยมาบูรณะไว้อย่างดีและไม่ทำลายคุณค่าเก่าจนแล้วเสร็จสมบูรณ์

แต่บันทึกและข้อเขียนของพระ (โดยเฉพาะพระป่าสายธรรมยุติ) และนักปราชญ์/นักเขียนอีสานยุคต่อมากลับมีทัศนคติในทางตรงกันข้าม คือ เอียงข้างมาทางราชสำนักอย่างเห็นได้ชัด อันนี้ไม่รู้ว่าเป็นเพราะความไม่รู้จริงๆ แล้วคิดเอาเองหรืออ่านแต่ข้อมูลกระแสหลักหรือว่ามีอคติที่จะทำลายขบวนการประชาชนที่ลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจส่วนกลางอยู่แล้ว

ในอัตชีวประวัติของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันทน์ จันทร์) คนบ้านหนองไหล อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งท่านเขียนขึ้นเอง เรื่องอัตตโนประวัติ (อัตตะ แปลว่า ตน, ตัวเอง, อัตตโนประวัติ - ประวัติของตัวเอง) มีข้อมูล

หนึ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอีสานและลาวที่น่าสนใจมาก ซึ่งผมไม่เคยรับรู้เรื่องนี้มาก่อนเลย

“อัตตโนได้อยู่ในความปกครองของบิดามารดาเพียง ๑๒ ปีเท่านั้น แต่รู้สึกว่ามี ความสบาย บิดา มารดา ไม่พาอัตตคัดขัดสนอะไรเลย แต่เป็นนิสัยของเด็ก ย่อมไม่รู้จักทุกข์ ครั้นย่างเข้าปีอายุ ๑๓ เป็นปีพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต เป็นธรรมเนียมต้องโกนผมไว้ทุกข์ทั่วประเทศ ลาวทั้งสิ้น บรรดาผู้หญิง ไม่ว่าสาวหรือแก่ ไข่มวยยาวทั้งสิ้น พอทราบประกาศว่า ให้โกนผม พวกนั้นระงมไป ด้วยเสียงร้องให้ที่บ้านทั่วเมือง น่าสลดใจ เสียตายผมเท่านั้น พวกนั้นอายุศรีษะโล้น ต้องคลุมผ้าไว้เสมอ...”

อ่านถึงตรงนี้ ผมนึกถึงความที่ผู้หญิงรักเรือนผมของเธอด้วยความที่มีลูกสาวและภรรยา ผมเข้าใจเลยและรู้สึก สะเทือนใจมาก

ยิ่งถ้าลองนึกดูว่า ผู้หญิงอีสานและลาวตอนนั้นไม่เคยได้พบเห็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเลย เพราะไม่เคยเสด็จมา ความผูกพันยึดมั่นทางวัฒนธรรมก็เป็นอย่างลาวแทบจะตัดขาดจากสยาม และยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่า การกระจายความเจริญ การพัฒนาอีสานและลาวของราชสำนักสยามสมัยนั้นไม่มีเลย นอกเสียจากเก็บส่วย เก็บภาษี เกณฑ์แรงงาน แล้วความรู้สึกของผู้หญิงที่ต้องถูกบังคับให้ตัดผมเพื่อแสดงออกว่า ทุกข์เศร้านั้นจะเป็นอย่างไร

ซึ่งก็ไม่รู้ว่า ต้องโกนผมอย่างนั้นเป็นเวลายาวนานแค่ไหน (ใครมีข้อมูลส่วนนี้แชร์ด้วยก็ดีนะครับ) และ อาญาหรือโทษสำหรับผู้หญิงที่ไม่ยอมโกนผมในกรณีนี้หนักเบาอย่างไร

และที่น่าสนใจไปกว่านั้นอีกก็คือ ในปีนั้นมีผู้หญิงอีสานและลาวคนไหนที่ไม่ยอมโกนผม แล้วถูกจับทำโทษนั้นเป็น ไร หรือที่หลบเร้นได้นั้นมีชีวิตอย่างไร

จากข้อมูลตรงนี้ก็ทำให้เข้าใจว่า ใ้กระบวนกรทางอำนาจที่บังคับให้รัก ให้เศร้าเสียใจนั้นมีมานานแล้ว เพียงแต่ยุคสมัยนี้นอกจากอำนาจที่บังคับที่เหมือนเดิมแล้ว ยังใช้วิธีบีบจากสื่อ และหนักกว่านั้นก็อนุญาต กล้วยๆ ให้ใช้ติงรุมกระที่บคนที่ไม่แสดงออกว่ารัก ว่าเศร้า โดยคนหรือกลุ่มคนที่ทำหาความผิดไม่ได้

บทความอื่น

- [นคร พงษ์ภาพ \(2\) เพชรพิณทอง คือ บ่ได้เป็นศิลปินแห่งชาติ?](#)
- [นคร พงษ์ภาพ : ขุนพลเพลงอีสานเร้นกาย \(1\)](#)
- [ปริศนา “แผ่นเสียงหมอลำ” คณะดัง แต่ไม่มีบันทึก หรือถูกอะไรกดไว้ ?](#)
- [ประวัติศาสตร์การตายของคนอีสาน](#)